

ASPECTE PRIVIND LEGĂTURILE ȚĂRII MOLDOVEI CU MĂNĂSTIRILE ATHONITE DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XVII

Viorel BOLDUMA, lector

Summary

In this article is mentioned about the relationship between the country of Moldova and the monasteries of the Saint Athos in the second half of the XVII century. Since XIV-XV Romanian countries have established extensive connections with the major ecclesiastical centers between Balkan Peninsula, the Near East and The United Polon etc. Particularly close links have been the connections of nobles and the monasteries of Moldova with the monastic centers from the Saint Athos Mountain. During the XV century- XVII the rullers of Moldova have continued almost continuously to grant material support to athonite monasteries. There are certified documentary aids from the rulers: Stephen the Great, Petru Rares, Alexandru Lapusneanu, Petru Schiopu, Movilestilor, Vasile Lupu. If in the previous period, we notice more contributions in money in the second half of the XVII century is observed more and more that the rulers/noblemen, in addition to the donation, more and more local monasteries show reverence Saint Athos Mountain. Most revealing example is the worship on 30 January 1698, to the Zografu Monastery and Capriana Monastery.

Încă din secolele XIV-XV Țările Române au stabilit ample legături cu marile centre ecleziastice din peninsula Balcanică, Orientul Apropiat, Regatul Polon etc.

Aceste legături s-au stabilit și au fost întreținute pe parcursul a câtorva secole, la nivel de stat, prin diverse acțiuni ale domnitorilor celor două țări românești, care veneau cu bogate daruri și sume mari de bani în folosul patriarhiilor ortodoxe și al mănăstirilor [9, p. 10].

Deosebit de strânse au fost legăturile domnitorilor, boierilor și mănăstirilor Țării Moldovei cu centrele monastice de la Sfântul Munte Athos.

Sfântul Munte devine, în această perioadă, un simbol care reprezenta unitatea ortodoxiei. Pe măsură ce Muntele Athos câștigă în autonomie și, mai ales, după căderea Constantinopolului, este important ca simbol al libertății de credință ortodoxă și de menținere a tradiției bizantine. Este perioada când principii, care nu erau încadrați în administrația otomană, sprijină foarte mult reconstrucția la Sfântul Munte [2, p. 35].

Politica de continuare a tradiției bizantine își propune următoarele scopuri: ajutorarea Muntelui Athos și a întregului Răsărit Ortodox, respectarea principiilor corespunzătoare unui ideal greco-roman și bizantin în materie de guvernare internă și luptă antiotomană [6, p. 67].

Cunoscutul bizantinist Dumitru Nastase a afirmat și a dovedit în multe studii ale sale că justificarea principală a variatului ajutor către Mănăstirea Protaton (centru nu numai administrativ al Sfântului Munte) și către diverse mănăstiri este de natură ideologică. Este vorba de o ideologie de tip imperial, care îi îndemna pe domnii români să dăruiască importante ajutoare mănăstirilor din Muntele Athos. De asemenea, aceste ajutoare se pot explica și prin dorința unor dregători, ctitori de mănăstiri sau biserici, de a nu le lăsa în paragină după moarte: pentru aceasta, ei își închinau ctitoriile unora dintre mănăstirile de la Locurile Sfinte. Totodată, un rol important l-au avut călugării athoniți, care au venit în Țările Române după ajutor, aducând cu ei sfinte moaște sau bucăți din Lemnul Sfânt și arătând starea grea în care se găsea mănăstirea lor [7, p. 43].

După unele date, primul dintre domnitorii Țării Moldovei care a stabilit legături cu Mănăstirile athonite a fost Alexandru cel Bun, care, printr-o carte domnească de la 26 mai 1442, se obligă să vină cu ajutoare și daruri anuale în folosul Mănăstirii Zografu [3, pp. 311-312].

Pe parcursul secolului XV- XVII domnitorii Țării Moldovei au continuat aproape permanent să acorde sprijin material mănăstirii athonite. Sunt atestate documentar ajutoare din partea domnitorilor moldoveni: Ștefan cel Mare și Sfânt, Petru Rareș, Alexandru Lăpușneanu, Petru Șchiopu, Movilestilor, Vasile Lupu [1, p. 10-350].

Sprijinul domnitorilor și boierilor Țării Moldovei mănăstirilor athonite s-au materializat prin: ridicarea din temelii, renovarea și împodobirea unor construcții mănăstirești, sprijin bănesc, închinări ale mănăstirilor,

schiturilor și bisericilor moldovenești cu toate metoacele, fenomen ce ia amploare în secolele XVII-XVIII, diverse daruri s.a. [7, pp. 9-293].

Dacă în perioada anterioară, observăm mai multe dării în bani, în a doua jumătate a secolului XVII se observă tot mai des când domnitorii și boierii, pe lângă ajutorul bănesc, tot mai multe mănăstiri locale închină mănăstirilor de la Sfântul Munte Athos.

Astfel, la 20 ianuarie 1657 domnul Gheorghe Ștefan (1653-1658) împreună cu Ghedeon, mitropolitul de la Suceava, episcopul Atanasie al Romanului, Sava al Rădăuțului și Teofan al Hușilor, dăruiau Ivirului un ajutor de 3500 aspri, ce urma să fie ridicat anual [7, p.123-124].

Fiul lui Vasile Lupu, Ștefăniță Lupu (1659-1661), ajungând în scaunul Moldovei, la 1660, a refăcut, împreună cu boierii săi, biserica mănăstirii Vatoped. Cu câțiva ani mai târziu, la 1667, domnița Ruxandra, fiica lui Vasile Lupu și soția lui Timuș Hmelnițki, a închinat și ea mănăstirii Vatoped trei sate moldovenești [11, p. 134].

Mănăstirii athonite, Sfântul Pavel, i-a fost închinată mănăstirea Todireni din Burdujeni. Cel care a închinat-o era pârcașul de atunci a Hotinului, Miron Costin, iar faptul era confirmat de voievodul Eustratie Dabija, în 29 februarie 1664 [7, p. 218].

La 6 mai 1682, Gavriil Constachi, mare vornic al Țării de Jos a închinat schitul Bursuci, cu hramul Sfântul Petru și Pavel, mănăstirii Esfigmenu. Aceleași mănăstiri îi mai erau închinat următoarele locașuri din Moldova: schitul Gălușca (până în secolul al XVII-lea, Hârșova), cel al Sfântului Nicolae din Ivănești, schitul Sfântul Nicolae din Cârломănești, închinat de boierii Negrești, precum și mănăstirea Sfântul Dimitrie din Galați, închinată de boierii Conachi. La Esfigmenu se păstrează până acum un frumos *Aer* cusut cu fire de aur și argint, provenit din Moldova [11, p. 108].

Tot în această perioadă, boierul Paun Vameșul i-a închinat, mănăstirii Xeropotamu, mănăstirea de la Clatia, iar Alexandru Ramandi și-a închinat ctitoria sa la mănăstirea Dohiaru [11, p. 135].

În anul 1701, Constantin Duca, domnitorul Moldovei, transformă biserica Dancul din Iași în mănăstire și o închină mănăstirii Xeropotamu de la Muntele Athos [4, p. 109].

În timpul celei de-a doua domnii a lui Gheorghe Duca (1668-1672) a fost închinată, la Vatoped, în anul 1669, mănăstirea Bărboi din Iași. Cu un an mai târziu, la 1 august 1670, Păun Vameșul a clădit lângă Iași, la Buciumi, o mănăstire cu hramul Sfintei Treime. După ce a înzestrat această mănăstire cu mai multe moșii, a închinat-o tot Xeropotamu [11, p. 135].

Mulți patriarhi ai Constantinopolului au venit la domnitorii români după ajutoare, deseori insistând pentru închinarea unor lăcașuri Muntelui Sfânt. Este cunoscut acel fapt, că în februarie 1671, patriarhul Metodie (1669-1671) acorda dreptul de stavropighie mănăstirii Sfânta Treime din Iași, fondată de Saul și închinată mănăstirii Xeropotamu. Din anul 1679 se păstrează la Vatoped o notație psaltică cu text în limba greacă, primită în dar de la Damian Vatopedinul, cântăreț și protopsalt al Moldovlahiei [10, 136].

De la Gheorghe Duca, se păstrează, la mănăstirea Xeropotamu, o Pateriță donată la 1685, care poartă pe chihlimbarul său inscripția: „Dar al preacucernicului și prealuminatului domnitor Io Duca-Voievod, a toată Moldovlahia și Ucraina, cu preacucernica și prealuminata doamna Anastasia, Constantin-Voievod, Matei-Voievod” [11, 137].

Un alt exemplu ar fi documentul din 1689, semnat de preotul Istrate și preoteasa lui, Ana, prin care dăruiesc mănăstirii Mira de pe Milcov, închinată la mănăstirea Vatoped de la Athos, patru pogoane de loc și o livadă cu pomi, cu casă făcută lângă biserică, în satul Ruget, acestea fiind cumpărate de la Anghelina, fata lui Băloși, și de la Ana și Maria, fetele lui Nechita. Mai închină acestei mănăstiri și biserica din sat, făcută tot de ei, ca să fie metoc mănăstirii, și pe toate acestea le lasă în seama lui Grigore, fost mitropolit, care urma să fie episcopul acestei donații. În anul 1700, Dima Grecul cu soția sa Ioana dăruiesc mănăstirii Mira, unde era egumen Cozma, partea lor de moșie, al șaselea bătrân din Cozmești, pentru a fi pomeniți la această mănăstire și la mănăstirea Vatoped de la Sfântul Munte [10, p. 340].

Cu venirea la domnie a lui Antioh Cantemir (1695-1700), la 30 ianuarie 1698, mănăstirii Zografu i-a fost închinată mănăstirea Căpriană, cu tot cu actele anterioare primite de la alți domnitori. Acest mod de transmitere a actelor anterioare era practicat de toți domnitorii care au închinat mănăstiri la Athos. Mai târziu, fratele domnitorului, Dimitrie Cantemir, împreună cu boierii Vasile Costachi, vornic de Țara de Jos, Mitre Apostol, vornic de Țara de Sus, Lupul Bogdan, hatman etc. au confirmat această închinare a Căprianiei. Prin intermediul ei, această mănăstire străină posedă în Moldova moșiile: Scala – Horodiște, Parcani – Popăuți, Todirești etc. O altă dovadă a existenței unor strânse legături între boierii moldoveni și mănăstirile Athosului sunt urmele românești păstrate pînă astăzi în tezaurul Sfântului Munte. Spre exemplu, în biserica mănăstirii Zografu se păstrează chipul domnitorului Antioh Cantemir, ca o dovadă a contribuției acestui domnitor la susținerea mănăstirii [5, p. 45].

Din cele expuse, putem concluziona că relațiile Țării Moldovei cu mănăstirile athonite, stabilite în secolul XV, continuă și în a doua jumătate a secolului XVII. Caracteristic pentru această perioadă este închinarea de mănăstiri și biserici din Țara Moldovei, de către domnitori și boieri, către mănăstirile athonite. Exemplu elocvent este închinarea mănăstirii Capriana, de către Antioh Cantemir, mănăstirii Zografu.

Bibliografie

1. Bodogae, T., Ajutoare românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos, Sibiu, 1940.
2. Crăciun, M., Protestantism și ortodoxie în Moldova (sec.XIV-XV), Cluj, 1996.
3. Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, vol.I, București 1975.
4. Documente românești din arhiva mănăstirii Xiropotam de la Muntele Athos (editate de F. Marinescu, I. Caproșu, P. Zahariuc), Iași, 2013.
5. Eșanu, A., Eșanu, V., Fuștei, N., Pelin, V., Negrei, I., Mănăstirea Căpriană (sec. XV-XX). Studiu istoric, documente, cărți, inscripții și alte materiale, Chișinău, 2003.
6. Ivan, I., Patriarhi ortodocși în Moldova, în: „Mitropolia Moldovei și a Sucevei”, Nr., 9-12, Iași, 1975.
7. Nastase, D., Coroana împărătească a lui Vasile Lupu, în: „Anuarul de Istorie”, A.D. Xenopol”, V-,XXXI, Iași, 1994.
8. Moldoveanu, I., Contribuții la istoria relațiilor Țărilor Române cu Muntele Athos(1650-1863), București, 2007.
9. Parasca, P., La obârșia Mitropoliei Țării Moldovei, Chișinău, 2002.
10. Păcurariu, M., Istoria Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992, vol. II.
11. Zubco, A., Biserica în Țara Românească și Moldova în secolele XIV-XVII, Chișinău, 2001.